

В.М. Бабасєв,
перший заступник голови Харківської обласної
державної адміністрації, д.держ.упр., проф.

СУЧАСНІ ПОЛІТИЧНІ ПРАКТИКИ КРАЇН ЄВРОПИ: ДОСВІД ДЛЯ ФОРМУВАННЯ РЕГІОНАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ

Висвітлено досвід, проблеми та перспективи опрацювання та впровадження регіональної політики країнами Об'єднаної Європи. Визначено цілі, інструменти, принципи територіального розвитку як "старих", так і "нових" членів Євросоюзу. Запропоновано напрями формування політики регіонального розвитку в Україні.

Ключові слова: регіональна політика; цілі, інструменти, принципи територіального розвитку; регіональний розвиток.

Одне з нагальних питань, що неодмінно з новою силою постане перед українськими політиками, управлінцями, науковцями, – продовження опрацювання та впровадження повномасштабної адміністративно-територіальної перебудови держави. Та, перш ніж вдатися до реалізації накресленого плану дій, слід чітко усвідомити: реформа отримає позитивний та прогнозований результат лише в тому разі, якщо відповідатиме стратегічним завданням розвитку України в її регіональному вимірі.

Оскільки питаннями регіональної політики, державних адміністративних і територіальних перебудов зокрема, переймалися вчені, що досліджували політичні та управлінські практики переважно “старих” демократичних режимів Європейського континенту, саме досвід регіоналізації країн Західної Європи прийнято вважати показовим і таким, що має суттєве теоретичне та практичне значення у справі проведення відповідних реформ у країнах “нової” демократії.

Не менше змістовне навантаження мають і зміни, що відбулися протягом останніх десятиліть у країнах Східної і Центральної Європи та передували вступу більшості з них до ЄС. Отже, їхній досвід реформування для України є не лише цікавим, але й корисним.

Спроба дослідити сьогодні шлях формування регіональної політики на європейському просторі [2 – 13] вже неможлива без розгляду сучасних

європейських держав поза контекстом Об'єднаної Європи. Саме останнє враховується у класифікаційній схемі країн – членів ЄС, яку свого часу запропонував професор Дослідного центру європейської політики Стратклайдського університету Д. Юїлл. Теоретична модель враховує основні цілі та завдання регіональної політики, інструменти та механізми її впровадження, інституційну спроможність системи управління територіальним розвитком.

Згідно з класифікацією шотландського вченого, *першу групу* складають Австрія, Велика Британія, Данія, країни Бенілюксу, Франція. Основні зусилля регіонального розвитку в цих країнах зазвичай спрямовуються на вирішення проблем зайнятості, а також структурну перебудову галузей економіки, подолання наслідків урбанізації, захист навколишнього середовища.

Другу групу утворюють Італія й Німеччина – країни, в яких існують серйозні внутрішні диспропорції в розвитку окремих регіонів та значних частин території держави.

До *третьої групи* входять скандинавські країни, де основні завдання у сфері територіального розвитку держави пов'язано з вирішенням проблем географічно й економічно віддалених районів.

Так звані країни “першої черги інтеграції” – Греція, Ірландія, Іспанія й Португалія – донедавна залишалися найбільш соціально-економічно відсталими учасниками Європейського Союзу. Вони становлять *четверту групу*.

І, нарешті, до *п'ятої групи* віднесено країни, що приєдналися до ЄС у 2004 р.

На користь обрання саме цієї класифікації як базової для подальшого дослідження свідчать і практики побудови в цих країнах демократичного ладу, а відповідно, і виникнення традицій децентралізації державної влади та появи безпосередньо самої регіональної політики.

Країни першої групи – Велика Британія, країни Бенілюксу, Франція – мають найбільш тривалі традиції демократичного устрою, що сягають своїми коренями часів перших європейських буржуазних революцій, та, згідно з теорією “хвиль демократизації” С. Хантінгтона, утворюють так звану “першу хвилю” виникнення у світі демократичних режимів сучасного зразка.

Демократизація країн другої, третьої і частково першої груп датується періодом так званої розбудови “нової Європи” відразу по закінченні другої світової війни і складає “другу хвилю”.

Греція, Іспанія, Португалія – країни “третьої хвилі”, що виникла як результат державних революційних перетворень у цих країнах, які припадали на другу половину ХХ ст.

Країни, що входять до п'ятої групи, багато хто з сучасних дослідників політичних режимів відносить до “четвертої хвилі” демократичного транзиту, адже демократизація в них була безпосередньо або опосередковано пов'язана з поваленням тоталітарних та авторитарних режимів радянського зразка.

У цілому, спираючись на результати наукових напрацювань С. Хантінгтона, Ф. Шміттєра, Г. О'Донелла та інших провідних фахівців з транзитології, можна пояснити і причини існування різниці у власному розвитку сучасних європейських держав с позицій ринкової економіки, правової держави, громадянського суспільства.

Перші спроби державного регулювання територіального розвитку було здійснено в середині ХІХ ст. Подальші зусилля можна розподілити на кілька етапів. *I етап* (30-ті рр. ХХ ст.) – з метою якнайшвидшого подолання наслідків світової економічної кризи (1929 – 1933 рр.) у низці європейських держав було прийнято перші програми допомоги окремим старопромисловим і слабкорозвинутим територіям.

II етап (50-ті рр. ХХ ст.) – закінчення другої світової війни привело до встановлення у більшості європейських країн демократичних режимів, що значно розширило коло держав, які приділяють увагу питанням стабільного територіального розвитку.

III етап (60 – 70-ті рр. ХХ ст.) – період активного використання та нагромадження теоретичних і практичних знань з регіонального управління провідними державами європейського континенту.

IV етап (з кінця 70-х рр. ХХ ст.) – проведення принципово нової, “наддержавної” регіональної політики у форматі ЄС відкрило шлях до перетворення “Європи націй” на “Європу регіонів”.

Цілі регіональної політики. У країнах першої групи, згідно з класифікацією Д. Юїлла, регіональна політика, через уже згадувані обставини, у цілому має більш тривалу історію.

◆ Рання індустріалізація, невеликі розміри території примусили **Велику Британію** раніше за інші країни Західної Європи звернутися до державного регулювання використання території. Ще в 1919 р. з прийняттям закону “Про заохочення підприємництва” британська влада намагалась вплинути на регіональну перебудову.

У 1928 р. основною метою регіональної політики проголошено боротьбу з безробіттям. На рівні центральних органів виконавчої влади було створено спеціальне відомство, завданням якого стала перепідготовка трудових ресурсів, сприяння їх міграції до регіонів, що розвиваються, а також до тих галузей економіки, які відчували в цьому потребу.

Соціальне навантаження регіональна політика вперше отримала в урядовому документі “Промисловий розвиток регіонів” (1983 р.). Вважалося, що економічна доцільність проведення регіональної політики може бути обґрунтована, але вона не є очевидною. Подальше продовження розроблення й реалізації регіональної політики є, скоріше, соціальним питанням, що має на меті на довгостроковій основі скоротити дисбаланс між регіонами відносно зайнятості населення.

Але з часом соціальне значення регіональної політики багато в чому було втрачено, і згодом усе більша увага почала приділятися залученню інвестицій та підвищенню конкурентоспроможності регіонів.

Франція також є однією з країн, де пошуки шляхів подолання надмірної концентрації населення, економічного регулювання розвитку територій завжди були на особливому рахунку центральної влади.

Провідні цілі регіональної політики у Франції визначено Основним законом в галузі регіонального розвитку (1995 р.). По-перше, передбачено створення на всій

території країни однакових можливостей для стабільного територіального розвитку й умов рівного доступу до знань та інформації. По-друге, – забезпечення збалансованого загальнонаціонального розвитку. З цією метою регіональна політика спрямовується на зменшення нерівності в умовах мешкання, пов'язаної з географічним положенням, пом'якшення його демографічних та економічних наслідків, а також поліпшення ситуації у сфері зайнятості населення країни.

Значна увага питанням зміцнення внутрішнього потенціалу територій приділяється в країнах Бенілюксу. Наприклад, у **Нідерландах** Меморандум з просторової економічної політики (1995 р.) акцентує на необхідності повної реалізації внутрішнього потенціалу регіонів.

◆ У країнах другої групи спостерігаються найбільші внутрішні відмінності в рівні розвитку окремих регіонів – між “старими” і “новими” землями Німеччини, а також між північчю й півднем Італії. Конституції обох країн надають великого значення принципам справедливого розвитку, і цим пояснюється велика увага, що приділяється питанням регіональної політики.

В **Італії** така ситуація зберігається протягом більшої частини післявоєнного періоду, коли на півдні країни діяла так звана “спеціальна інтервенція”. Однак невдоволення, пов'язане з явною неефективністю політики, що проводилася, а також з нагальною потребою вирішувати проблеми безробіття в північному й центральному районах країни, мало наслідком прийняття в 1992 р. нового законодавства, яке істотно розширило фокус регіональної політики.

У **Німеччині** конституція також відіграє важливу роль у зміцненні регіональної політики. Вона підкреслює необхідність створення однакових умов для роботи й життя людей в усіх частинах країни. Виходячи з цього першорядним завданням регіональної політики є забезпечення можливості для структурно слабких регіонів брати рівноправну участь в економічному житті країни, зменшуючи вплив негативних чинників, пов'язаних з географічним положенням цих територій. Регіональна політика також спрямована на підтримку економічного зростання й забезпечення зайнятості населення, шляхом створення в економічно слабких районах довгострокових і конкурентоспроможних робочих місць.

З позицій національного уряду більш ефективним вбачається надання допомоги регіонам, які найбільше постраждали від структурних перетворень, ніж надання субсидій секторам економіки або підприємствам, що опинилися під загрозою подібного негативного впливу. Удосконалення регіональної інфраструктури розглядається як реальний спосіб нейтралізації наслідків структурної кризи і створення передумов для подальшого розвитку територій.

◆ У політиці скандинавських країн – *третьої групи* – традиційно значну увагу приділяється поняттю рівності – забезпеченню збалансованого розвитку регіонів – у сполученні з необхідністю вирішувати доволі серйозні проблеми віддалених північних територій.

Так, у **Фінляндії** закон про регіональний розвиток (1994 р.) визначає три основні цілі регіональної політики: збалансований розвиток, незалежний економічний розвиток регіонів і створення нових робочих місць. Для досягнення цих цілей закон вимагає, щоб регіональна політика зосередила свою увагу на таких позиціях:

- перегляд виробничої структури регіону, поліпшення умов роботи фірм і створення нових робочих місць;
- наявність інфраструктури, необхідної для регіонального розвитку;
- зміцнення регіональної економіки й розвиток професійних навичок населення;
- поліпшення умов життя й доступність основних видів послуг.

Політика, що проводиться у **Швеції**, також стає все більше спрямованою на забезпечення самостійного економічного розвитку окремих територій, при цьому значна увага приділяється створенню в найбільш проблемних регіонах економічно потужних компаній та таких, що стрімко розвиваються.

З іншого боку, поняття рівноправності завжди було істотним чинником у політиці цієї країни. Найбільшим досягненням стало проголошення державного курсу на створення регіонів з рівними економічними, екологічними, індустріальними й соціальними умовами. Однак законодавство в галузі регіональної політики, прийняте у 1995 р., було покликано вирішувати менш

значні завдання. Основні цілі регіональної політики обмежилися підтримкою безперервного економічного росту, створенням рівних можливостей для всіх регіонів, забезпеченням рівномірного розподілу доходів.

Для країн так званої “першої черги інтеграції” характерним є проведення регіональної політики на тлі слабкого розвитку національної економіки, порівняно з іншими країнами – членами ЄС. Це створює протиріччя між завданнями національного розвитку й ліквідації нерівномірності розвитку окремих регіонів, вирішуване шляхом приділення першочергової уваги проблемам національного економічного розвитку, і лише в незначному ступені – проблемам територіального розвитку.

Це, безумовно, стосується політики, що проводиться урядами як Греції, так і Ірландії.

У **Греції** забезпечення індустріального й регіонального розвитку донедавна реалізувалося в межах єдиної законодавчої політики. Відповідний закон 1982 р. повинен був сприяти промислому розвитку за межами району Афін і Салоників. Підтримка проектів у зазначених районах здійснювалася лише в тому випадку, коли вони задовольняли спеціальним критеріям, зокрема таким, як захист довкілля або інвестиції в розвиток нових технологій. Однак згодом, зі збільшенням кількості винятків із цього правила, акцент регіональної політики в законодавстві країни ставав усе менш виразним.

В **Ірландії** регіональна політика також фактично є похідною у порівнянні із завданнями національного економічного розвитку. Основний акцент робиться на розвитку національної промисловості, хоча це й супроводжується спробами домогтися рівномірного розвитку територій.

На відміну від попередніх країн цієї групи, у **Португалії** регіональна політика проводиться більш активно. Період 1994 – 1999 рр. став етапом, на якому донедавна тісно взаємопов’язані напрями промислового й регіонального розвитку врешті-решт було розділено, і розпочалося розроблення чіткої регіональної політики. Однак недостатня забезпеченість цієї політики фінансовими ресурсами та її спрямованість на надання допомоги малим фірмам

були малопомітними на тлі фінансованих проектів ЄС, націлених на розвиток національної конкурентоспроможності в галузі промисловості.

В Іспанії значну увагу приділено проблемі рівномірного розвитку регіонів, що не в останню чергу пояснюється конституційним положенням щодо необхідності забезпечення збалансованого розвитку територій. У конституції говориться, що влада повинна створювати умови, які сприяють більш рівномірному розподілу доходів. Для забезпечення реалізації принципу солідарності держава також повинна здійснювати контроль над встановленням справедливого й адекватного рівня економічної рівноваги між різними частинами країни.

◆ Регіональна політика не є принципово новим поняттям для країн Центральної та Східної Європи (ЦСЄ). Просторове планування у соціалістичний період проводилося в межах галузевих програм розвитку економіки. Окрім цього, регіональна політика в обмежених масштабах проводилася в низці країн з більш ліберальною економічною системою, наприклад, у Словенії й Угорщині. У цілому країни ЦСЄ також мають досить значний досвід проведення досліджень і дискусій у царині регіонального розвитку. У певному сенсі, сучасні тенденції можна розглядати як частину історичного процесу регіонального розвитку в цих країнах, хоча цей процес істотно змінився під впливом фундаментальних змін у політичній, економічній та управлінській системах з розпадом СРСР і табору соціалістичних держав радянського зразка.

Однак розвиток регіональної політики в країнах ЦСЄ на базі ринкових відносин відбувався досить повільно. Від початку 90-х рр. ХХ ст. основна увага приділялася політичним реформам і макроекономічним перетворенням. Соціальні й просторові наслідки таких перетворень проявлялися не відразу, а дефіцитні ресурси були необхідні для виведення з кризи національної економіки у зв'язку з катастрофічним падінням обсягів виробництва. Крім того, була відсутня законодавча база для проведення регіональної політики. Ініціативи в сфері регіонального розвитку гальмувалися плутаниною у визначенні компетенції окремих міністерств, а також у зв'язку з необхідністю перебудови територіальних адміністративних структур і нестачею фінансових ресурсів.

Останніми роками ситуація щодо зазначеного істотно змінилася. Регіональна політика сьогодні отримує певної спрямованості та змістовного “навантаження” практично в усіх країнах ЦСЄ, хоч її цілі та завдання у країнах цієї групи рідко визначаються досить конкретно (таблиця).

Таблиця

Завдання регіональної політики країн ЦСЄ

<i>Країна</i>	<i>Загальна концепція/визначення</i>	<i>Специфічні завдання</i>
Естонія	Регіональна політика провадиться державою з метою створення умов для збалансованого соціально-економічного розвитку всіх регіонів країни з урахуванням як регіональних, так і загальнонаціональних інтересів.	<ul style="list-style-type: none"> • Створення прийнятних умов життя в усіх регіонах, у тому числі, через зайнятість, якість та доступність основних видів послуг, екологічний стан; • стимулювання оптимального економічного розвитку регіонів; • забезпечення безперервного соціально-економічного розвитку; • сприяння інтеграції територій у загальнонаціональному масштабі, більш рівномірному розміщенню населення в регіонах, зменшенню трудової міграції.
Польща	Чітко виражена концепція та визначення регіональної політики відсутні. Акценти зроблено на реструктуризації старих промислових районів, протидії структурному занепаду сільськогосподарських районів з пріоритетом державної форми власності, економічному відродженні Східної Польщі, конверсії міст, побудованих навколо одного підприємства, і співробітництві на міжрегіональному рівні.	
Словенія	Регіональну політику спрямовано на підтримку сільських районів і районів з небезпечною демографічною ситуацією.	<ul style="list-style-type: none"> • Поліпшення умов життя й роботи у сільській місцевості й протидія зменшення щільності населення; • сприяння виникненню додаткових можливостей одержання доходу в сільській місцевості; • створення соціально привабливих умов життя у районах з високим відтоком населення.
Угорщина	У Національній концепції регіонального розвитку загальне завдання поєднує в собі забезпечення ефективності в національному масштабі та пом'якшення нерівності між регіонами. Довгострокове завдання: пропорційний розвиток країни в цілому, підвищення рівня життя, збільшення соціально-економічних можливостей і поліпшення інфраструктури, за одночасного поліпшення становища у відсталих районах.	<ul style="list-style-type: none"> • Сприяння розвитку ринкової економіки в усіх регіонах; • створення умов для самостійного розвитку; • скорочення нерівності між регіонами, особливо між столицею та іншими територіями країни; • стимулювання ініціативи на регіональному й локальному рівні та здійснювати їхню координацію відповідно до загальнонаціональних завдань.
Чехія	Чітко виражена концепція та визначення регіональної політики відсутні. Закон № 272 1996 р. визначає завдання регіональної політики в такий спосіб: “...модель інтегрованого економічного й соціального розвитку... з акцентом на реформуванні промисловості, розвитку виробничих навичок і пріоритетному розвитку сільських регіонів”.	

Зокрема, у них, як правило, відсутнє чітке концептуальне або теоретичне обґрунтування. Натомість, існує тенденція визначати регіональну політику у вигляді сукупності практичних завдань. Цілі політики вибудовуються відповідно до понять ефективності й справедливості. Передбачається, що регіональна політика допоможе закріпити процеси позитивних перетворень, надаючи підтримку розвитку ринкових відносин або стимулюючи оптимальні темпи економічного розвитку, а також забезпечуючи прийнятні умови життя в усіх регіонах з огляду на зайнятість, доступність основних видів послуг, стан довкілля. Регіональну політику також спрямовано на скорочення дисбалансу в рівнях розвитку регіонів або на вирішення певних регіональних проблем: реструктуризації промислового виробництва, реформування державних сільськогосподарських виробництв, надання допомоги прикордонним районам.

Національна концепція регіонального розвитку в **Угорщині**, можливо, є найбільш яскравим прикладом політики із завищеним рівнем завдань – вона містить величезну кількість цілей, принципів, директив і завдань, які здаються нечіткими, суперечливими та надто амбіційними, якщо враховувати обмежені ресурси й політичні пріоритети, що існують у цій країні. Це різною мірою також стосується **Чехії, Естонії, Польщі**.

Така суміш цілей, що існує в країнах цієї групи, може бути пояснена низкою обставин. По-перше, через збільшення дисбалансу між регіонами й поглиблення економічних, соціальних та екологічних проблем, лише деякі регіони, крім столичних міст, можуть вважатися здатними до самостійного економічного зростання й розвитку. Більшість регіонів у країнах ЦСЄ мають потребу в інвестиціях для розвитку фізичної інфраструктури та, що не менш важливо, комерційної інфраструктури, яка стимулює підприємництво й розвиток малих і середніх підприємств. Тому, паралельно з необхідністю зосередити свої зусилля на допомозі найбільш проблемним регіонам, центральний уряд змушений вирішувати проблеми розвитку практично всіх інших територій.

По-друге, у країнах ЦСЄ, як правило, відсутні програми економічного розвитку, що реалізуються та фінансуються на регіональному рівні. У Західній

Європі центральні уряди мали можливість проводити надзвичайно сфокусовану регіональну політику, оскільки протягом останніх двох-трьох десятиліть допомога надавалася в основному тим підприємствам, які задовольняли критеріям з погляду капіталовкладень і створення робочих місць, у той час як багато питань зі створення бізнес-середовища й економічної інфраструктури вирішувалися регіональною або місцевою адміністрацією, або, принаймні, разом з ними. Навпаки, у більшості країн ЦСЄ регіональні адміністрації або відсутні, або недостатньо компетентні в питаннях регіонального розвитку. Останнє стосується й місцевої влади. Таким чином, центральний уряд змушений вирішувати питання як регіональної політики, так і національного економічного розвитку з урахуванням інтересів регіонів.

По-третє, на регіональну політику країн ЦСЄ відчутно впливає Європейська Комісія. Розроблення законодавства й визначення політичних цілей у цих країнах відбувалося і відбувається з урахуванням задоволення вимог структурної політики ЄС, у тому числі перспективних. У низці країн, таких, як Словенія, Угорщина, Чехія, законодавство в сфері регіональної політики містить посилення на необхідність досягнення сумісності зі структурною політикою ЄС.

Інституціональна структура управління. Рівень концептуалізації цілей і завдань регіональної політики, їхнє впровадження та здійснення контролю їхньої реалізації значно різняться залежно від ступеня централізації системи управління певної країни цієї групи – починаючи з централізованих Люксембургу та Франції, продовжуючи помірними Великою Британією та Нідерландами і завершуючи федеративними системами Австрії та Бельгії.

У **Люксембурзі**, з огляду на незначні розміри країни, принцип централізації системи прийняття рішень є цілком природним. Рішення приймаються спільно міністром економіки і міністром фінансів на основі рекомендацій, отриманих від Консультативної комісії, до складу якої входять представники декількох центральних міністерств.

У **Франції** рішення зі стимулювання розвитку регіонів приймаються міністром, відповідальним за регіональну політику, на основі рекомендацій,

отриманих від Міжвідомчого комітету з надання підтримки. Останній очолює голова Агентства з координації та планування регіонального розвитку (DATAR) – центральної організації з територіального розвитку Франції. Таку централізовану систему впроваджено з метою економії бюджетних коштів і у зв'язку з необхідністю забезпечити більшу рухливість інвестицій.

У **Великій Британії** регіональна політика входить у спільну компетенцію міністра торгівлі й промисловості, а також міністрів у справах Шотландії й Уельсу. В Англії за проведення регіональної політики відповідають регіональні урядові відомства, а також міністерство торгівлі й промисловості. Урядові відомства можуть приймати рішення про надання допомоги регіонам відповідно до директив, що надходять від міністерства при узгодженні з відомствами Шотландії й Уельсу, крім того, такі рішення повинні бути затверджені казначейством. Окрім розроблення директив на національному рівні, а також контролю їхнього послідовного дотримання, міністерство торгівлі й промисловості провадить оцінку масштабних проектів в Англії, які виходять за межі компетенції урядових відомств, а також тих проектів, що можуть мати наслідки для Великої Британії в цілому. Хоча відомства Шотландії й Уельсу не підзвітні безпосередньо Міністерству торгівлі й промисловості відносно надання допомоги, вони дотримуються однакових директив з метою забезпечення послідовності у проведенні політики на території всієї країни.

У **Нідерландах** основними відомствами, що займаються питаннями регіональної політики, є міністерство економіки та адміністрації провінцій. Що стосується надання допомоги регіонам, то міністерство економіки до недавнього часу опікувалося проектами з обсягом інвестицій понад 10 млн флоринів. Інші, менш значні за фінансовими обсягами проекти здійснюються децентралізовано.

В **Австрії** конституція чітко не визначає, хто повинен відповідати за проведення регіональної політики – федеральний уряд чи адміністрації земель. Замість цього існує неформальний розподіл сфер компетенції – як у

законодавчій площині, так і в царині проведення політики – між федеральним рівнем, адміністраціями земель і місцевою владою. Основними випадками надання допомоги регіонам є спільні проекти, фінансовані й здійснювані федеральним урядом і адміністрацією відповідної землі. Хоча законодавчу компетенцію в царині регіональної політики розподілено між різними рівнями, слід мати на увазі, що адміністрація Федерального канцлера відповідає за координацію проектів в усіх сферах і в її склад входить спеціальний департамент з регіональної політики. Однак у розпорядженні цього департаменту знаходяться незначні обсяги коштів, що не дозволяє йому займатися активним упровадженням регіональної політики.

У **Бельгії**, унаслідок федеративного устрою держави, проведення регіональної політики перенесено на регіональний рівень. У кожному регіоні рішення про надання допомоги приймається регіональною адміністрацією для масштабних проектів і регіональним міністром економіки для менш значних розробок.

◆ Очевидні розбіжності в адміністративній і державній організації унітарної Італії й федеративної Німеччини знаходять своє відображення у рівні проведення регіональної політики. У той час як більшість елементів італійської системи найвищою мірою централізовано, у Німеччині основну відповідальність за проведення регіональної політики покладено на землі. З іншого боку, умови проведення політики з часом також змінюються, особливо це помітно на прикладі **Італії**, де пакет заходів з питань реформи державної адміністративної системи, так звані “закони Бассаніні” (1997 – 1998 рр.), припускає як одне з чотирьох основних завдань децентралізацію управління.

У **Німеччині** конституція (ст. 28 і 30) передає відповідальність за регіональну політику землям і районам. Основна функція федерального уряду в царині регіональної політики полягає у встановленні партнерських відносин із землями у рамках Спільної оперативної групи, створеної в 1969 р. у відповідь на загрозу формування надто децентралізованої та некоординованої системи управління. Метою цієї групи, в якій рішення приймаються на основі

консенсусу, є розроблення директив, спрямованих на запобігання надмірній конкуренції між землями зі збереженням їхньої незалежності у проведенні регіональної політики. Склад групи визначається Комітетом із планування, причому представники федерального уряду й земель отримують рівну кількість голосів. Комітет розробляє проект щорічного генерального плану, в якому визначаються заходи можливої допомоги, умови надання такої допомоги, карта районів, яким надається допомога, а також пріоритети регіонального розвитку. Фінансування регіональної політики, що проводиться Спільною оперативною групою, здійснюється на рівних правах федеральним урядом і землею.

◆ У скандинавських країнах розроблення й координування політики, як правило, відділено від її здійснення.

У **Фінляндії** основні аспекти регіональної політики перебувають у компетенції міністерства внутрішніх справ. Сюди входить підготовка законодавства в царині регіональної політики, визначення найбільш проблемних районів, а також питання координації. Проведення ж входить у компетенцію інших центральних міністерств, зокрема міністерства торгівлі й промисловості. Оскільки основні рішення приймаються централізовано, у віданні регіонів залишається лише прийняття окремих рішень у рамках невеликих проектів, здійснюваних мережею регіональних і місцевих підрозділів зазначеного міністерства.

У **Швеції** подібні “децентралізовані” рішення мають більш чітко виражений характер. Хоча загальний підхід полягає в тому, що регіональна політика повинна визначатися й проводитися на національному рівні, що забезпечує можливість її координації в рамках економічного планування, децентралізація зразка 1980 р. стала відповіддю на вимоги місцевої влади: питаннями впровадження в життя загальнонаціональних директив почала перейматися регіональна адміністрація. На чолі такої структури знаходиться міністерство промисловості й торгівлі, при якому є підрозділ, що займається розробленнями регіональної політики, визначає райони, які потребують допомоги, контролює проведення політики й здійснює зв’язок з Європейською

Комісією. Центральна керівна влада перебуває в руках Національної ради з питань промислового й технічного розвитку (NUTEK), яка і відповідає за надання регіональної підтримки комерційним підприємствам. За здійснення й координацію діяльності на регіональному рівні відповідають Адміністративні ради графств (СAB), які розробляють стратегії розвитку власних регіонів та одержують відповідні бюджетні асигнування.

◆ У Греції, Ірландії й Португалії, на відміну від Іспанії, використовується централізований підхід до питань регіональної політики. Так, у Греції основну відповідальність за проведення регіональної політики має міністерство національної економіки. Серйозну спробу передати відповідальність за невеликі проекти на регіональний рівень було здійснено в 1989 р., але на заваді виявилася відсутність необхідного досвіду та кадрів на місцях.

Подібно Греції, політична й адміністративна система **Ірландії** також є сильно централізованою. Індустріальна політика реалізується через державні відомства IDA-Ireland і Enterprise Ireland, які, в остаточному підсумку, підзвітні міністрові підприємництва й зайнятості.

Оскільки **Португалія** також являє собою централізовану унітарну державу, відповідальність за проведення регіональної політики, в основному, покладено на генеральний директорат з регіонального розвитку міністерства планування й регіонального розвитку.

На відміну від інших країн четвертої групи, характерною рисою регіональної політики **Іспанії** є активна участь у ній автономних областей, що свідчить про важливу роль, яку відіграють регіони у структурі уряду Іспанії. При цьому, центральний уряд також робить суттєвий внесок у визначення регіональної політики.

◆ У результаті проведення політичних та економічних реформ перед країнами ЦСЄ постало завдання реструктуризації економіки на основі ринкових відносин. Галузеві міністерства, що були панівним елементом соціалістичного планування, поступово видозмінювалися з метою створення більш зручних структур, які відповідають завданням управління розвитком

регіональної економіки в контексті просторових умов, що швидко змінюються.

Порівняно недавно в цих країнах інститути регіональної політики або не існували, або створювалися спеціально для вирішення конкретних завдань. Сьогодні структура регіонального управління розвивається висхідними темпами.

Спочатку відповідальність за проведення регіональної політики покладалася на окремі урядові органи. Причому в різних країнах питаннями регіональної політики переймалися різні міністерства. Це відбувалося під впливом різних політичних чинників, таких, наприклад, як електоральні цикли. Так, в **Угорщині** за результатами чергових виборів відбулася передача регіональної політики зі сфери компетенції міністерства навколишнього середовища до Міністерства сільського господарства.

Не в останню чергу на обрання головної керівної структури, яка б переймалася питаннями територіального розвитку країни, впливає і значущість регіональної політики. Так, в **Естонії**, де одним із завдань державної політики є збереження національної територіальної цілісності, регіональна політика перебуває у віданні міністерства внутрішніх справ.

Створення спеціального міністерства регіонального розвитку в 1996 р. в **Чехії** є унікальним випадком як для Західної, так і для Східної Європи. Передання йому питань регіонального розвитку, що раніше перебували в компетенції міністерства економіки, недвозначно підкреслило, що чеська влада надає великого значення питанням регіональної політики.

Надання структурної підтримки з боку ЄС привело до того, що значення регіональної політики стало загально визнаним у країнах цієї групи, а можливість одержання контролю над істотними фінансовими ресурсами – предметом суперечок і суперництва між міністерствами. Проте регіональна політика усе ще займає досить посереднє місце в системі політичних пріоритетів цих країн, і тому вона часто стає предметом торгу в ході реорганізації управлінської структури після завершення виборів або в процесі

міністерських перестановок. Показовим прикладом цього є **Польща**, де за координацію регіональної політики боролися міністерства економіки, фінансів, праці й сільського господарства, а також департамент Комітету з європейської інтеграції Ради Міністрів Польщі.

Формальні міжвідомчі координаційні механізми у країнах цієї групи стають, навіть значно більшою мірою, ніж у багатьох країнах Західної Європи, важливими елементами організаційної структури управління регіональним розвитком.

В **Естонії** існує Рада з регіональної політики, в якій представлено всі міністерства, адміністрації округів і органи місцевого самоврядування. В обов'язки Ради входить координація міжгалузевих програм, а також підготовка рекомендацій для кабінету міністрів і різних міністерств щодо питань регіонального розвитку.

У **Польщі** було створено Департамент із питань регіонального розвитку при міністерстві економіки та Комітет з регіональної політики при Раді Міністрів Польщі, завданням яких є координація діяльності міністерств.

В **Угорщині** функціонує Національна рада регіонального розвитку для підготовки рішень в царині регіональної політики й координації діяльності міністерств, окружних рад з розвитку, національних економічних палат, державних компаній на національному й локальному рівнях, фондів і наукових установ.

У деяких країнах цієї групи створено окремі організації – на рівні центрального уряду – для допомоги у розробленні та проведенні регіональної політики. Такі організації можна розподілити на дві групи. До першої групи входять інститути й центри, створені для надання допомоги в розробленні регіональної політики й поширенні інформації.

У **Чехії** Центр регіонального розвитку, що входить у міністерство регіонального розвитку, через мережу своїх представництв повинен надавати підтримку, особливо інформаційну і в галузі навчання, регіональним і локальним агентствам з питань регіональної політики.

Урядовий Центр стратегічних досліджень у **Польщі**, що змінив у цій якості Центр планування, відповідає за проведення аналізу в царині регіонального розвитку й розроблення “просторової політики” уряду, але не є відповідальним за її здійснення.

У **Словенії** прикладом такої організації, що надає підтримку та консалтингові послуги, є Інститут макроекономічного аналізу й розвитку, що входить до складу міністерства, яке займається питаннями регіональної політики.

Іншу групу центральних органів створено для управління й координації в царині регіональної політики. З цієї групи довше за всіх діє Польське агентство з регіонального розвитку, засноване у 1993 р. та фінансоване за рахунок Phare. У більш пізній період засновано Естонське агентство регіонального розвитку, що уособлює інтереси чотирьох міністерств, пов’язаних із регіональною політикою, а також округів, місцевих адміністрацій і комерційних асоціацій. Агентство керує реалізацією програм регіонального розвитку й застосуванням інструментів стимулювання, а також надає технічну підтримку іншим регіональним організаціям.

Відбувається формування структур управління регіональним розвитком і на місцевому рівні.

В **Угорщині**, відповідно до законодавства в царині регіональної політики, дворівнева система координації регіонального розвитку на субнаціональному рівні містить у собі:

- окружні ради розвитку, що здійснюють координацію регіональної політики в кожному з дев’ятнадцяти округів шляхом залучення місцевої адміністрації й інших органів до планування стратегії розвитку й розподілу фондів регіонального розвитку;

- ради регіонального розвитку, що здійснюють розроблення регіональних планів розвитку для кожного з семи регіонів і діють як сполучна ланка між міністерствами, економічними палатами й представниками окружної й місцевої адміністрацій.

Аналогічний підхід практикується і в **Естонії**, де окружна адміністрація відповідає за координацію галузевих програм на регіональному рівні, наприклад у царині підтримки бізнесу, туризму, сфери обслуговування, стратегічного планування й ін.

У **Словенії** відсутність проміжного регіонального рівня донедавна створювала неабиякі проблеми, але розроблена стратегія регіонального розвитку передбачає створення агентств регіонального розвитку, які займатимуться координуванням загальнонаціональної політики й ініціатив, що з'являються на муніципальному рівні.

У той час як в Угорщині, Естонії та Словенії прийнято підхід у побудові структур субнаціонального рівня “згори вниз”, **Польща** демонструє інші приклади. Відсутність органів управління регіональною політикою на національному рівні, а також слабкість державних інститутів на рівні воєводств привели до створення агентств регіонального розвитку знизу, шляхом установлення різноманітних партнерських відносин на регіональному й місцевому рівнях. Ці агентства вдалися до спроби заповнити нішу між органами державної адміністрації та групами цільового розвитку у приватному секторі економіки, а також віднайти додаткові фінансові ресурси. Більш того, у зв'язку з необхідністю обміну досвідом і координування діяльності на національному рівні було створено Національну асоціацію агентств з регіональному розвитку.

Інструменти проведення регіональної політики. Звертаючися до країн першої групи, можна віднайти перелік заходів, спрямованих на розширення сфери дії регіональної політики.

Франція належить до тих країн, де традиційно значну увагу приділяється питанням територіального розвитку. Показово, що у період 1947 – 1992 рр. було розроблено десять національних планів територіального розвитку. Тому саме у Франції регіональна політика трактується найбільш широко, і поняття “управління територією” (*aménagement du territoire*) містить у собі великий спектр заходів з просторового розвитку. Низка законів у царині регіонального

розвитку охоплює широкий спектр політичних інструментів, включаючи регіонально диференційоване оподаткування, інфраструктуру, сферу послуг, а також заходи щодо стимулювання розвитку регіонів. Крім того, існує державна система контрактів із планування регіонів, що передбачає значний обсяг державної допомоги найбільш біднішим регіонам.

У **Нідерландах** ядро регіональної політики тяжіє до капіталовкладень, а в більш широкому аспекті – до заходів щодо створення сприятливого бізнес-середовища й розвитку інфраструктури. Останнє здійснюється через Інтегровану структурну програму для північної частини країни. Широку підтримку одержала в країні й нова політична програма розвитку й реструктуризації промислового виробництва.

В **Австрії**, як і в Нідерландах, проводиться регіональна політика, що виходить далеко за межі надання фінансової допомоги фірмам, хоча значущість регіональної політики в обох країнах відносно низька.

Такі політичні заходи відбивають точку зору, що існує у цій країні а саме: політика економічного розвитку регіонів повинна включати підтримку розвитку не лише бізнес-середовища, а і локальних факторів – транспорту, освіти, якості життя.

У **Данії** основний акцент регіональної політики знаходиться у площині “рамкових заходів”, тобто послуг, якими можуть скористатися фірми, але які не передбачають передачу коштів або надання підтримки певній фірмі. Такі заходи, що включають широкий доступ до набору технічних і комерційних послуг, провадяться по всій країні. Данія – єдина з країн ЄС, яка з 1991 р. не проводила програму широкомасштабного стимулювання розвитку окремих регіонів.

У трьох інших країнах цієї групи – Бельгії, Люксембурзі й Великій Британії – регіональна політика у значному ступені є політикою стимулювання. Не можна, однак, сказати, що більш широкий підхід до створення сприятливого бізнес-середовища тут відсутній, скоріше, він є частиною загальнонаціональної, а не регіональної політики. Особливо цікавою у цьому плані є позиція **Великої**

Британії. У цій країні заходи просторового розвитку можна розподілити на дві категорії: регіональна індустріальна політика, що зводиться до стимулювання, і політика “відродження”, що є загальним поняттям, яке включає цілу низку програм просторового розвитку, у тому числі й розвитку міських і сільських районів, які раніше розділялися, але тепер націлені на спільне упровадження. Відмінною рисою політики “відродження” є акцент на розвиток окремих районів і підвищення конкурентоспроможності регіонів, а також використання при фінансуванні тендерних механізмів, на основі яких відбувається розподіл суспільних коштів між компаніями. В останнє десятиліття значення політики “відродження” істотно зросло: якщо раніше кошти, що виділялися на ці дві категорії, були приблизно однаковими, то тепер бюджет регіональної індустріальної політики становить менше однієї десятої від коштів, що їх витрачають у рамках політики “відродження”.

◆ У **Німеччині** традиційна регіональна політика в рамках Спільної оперативної групи полягає, в основному, у наданні допомоги регіонам у сполученні з заходами підтримки бізнесу, включаючи надання виробничих площ, створення центрів комерційних технологій, сприяння розвитку місцевої інфраструктури та інші заходи, що спрямовуються на поліпшення локального бізнес-середовища.

◆ У скандинавських країнах історично розрізняється “вузький” і “широкий” аспекти регіональної політики. Регіональна політика у вузькому розумінні полягає у використанні висвітлених раніше заходів щодо розвитку бізнесу й економіки. І навпаки, широкий аспект регіональної політики стосується дій уряду в галузях транспорту, зв’язку, освіти й охорони здоров’я, які мають велике значення для підтримки життєдіяльності в малонаселених районах.

У **Фінляндії** багато зі здійснюваних раніше політичних програм впливало на регіональний розвиток, незважаючи на те, що вони не були частиною офіційно впроваджуваної регіональної політики. Наприклад, у період з 1960 по 1970 рр. було істотно розширено сферу громадського обслуговування з метою

забезпечення однакового рівня послуг у всіх регіонах. Починаючи з північних районів, де потреби були найбільш високими, провадилося будівництво лікарень, оздоровчих центрів і початкових шкіл, що мало на меті також і забезпечення більшої зайнятості населення у проблемних районах. Подібно до цього, розподіл університетської системи за регіонами привів до створення в 1979 р. десяти університетів у різних районах, враховуючи регіональні потреби. На базі більшості з цих університетів згодом виникли великі технічні й науково-дослідні центри, які, у свою чергу, сприяли розвитку системи освіти й вирішенню проблеми зайнятості у регіонах.

У **Швеції** також політичні програми, що не стосуються регіональної політики, іноді склалися з урахуванням інтересів регіонального розвитку. Показовим прикладом є програма в галузі освіти, в якій приділяється значну увагу розвитку малих і середніх коледжів, що сприяє вирішенню проблеми безробіття, підвищенню рівня соціальної мобільності населення, його соціального статусу. Крім того, фірми, що беруть участь у довгострокових програмах будівництва стратегічних транспортних магістралей, повинні кожні три роки надавати звіт про те, які наслідки їхня діяльність має для прилеглих районів. Це стосується і системи телекомунікацій, в якій відсутній твердий державний контроль, але існує практика щорічної публікації звітів про те, як діяльність компанії позначається на вирішенні проблем регіону. Для скандинавських країн у цілому характерним є інтерес до широкого аспекту регіональної політики. Ще однією відмітною рисою цих країн є те, що регіональна політика, навіть у вузькому її значенні, має ширший зміст проти інших країн ЄС. Зокрема, з огляду на відмітні риси проблемних регіонів, особливо їхнє не вигідне географічне розміщення, суворі кліматичні умови, у цих країнах існує інтерес до таких форм довгострокової підтримки, які не використовуються іншими країнами ЄС. Наприклад, концесії в області транспорту й соціального забезпечення.

◆ У країнах третьої групи (нагадаймо, це Греція, Ірландія, Іспанія й Португалія) перелік інструментів є ширшим, виходячи за межі стимулювання

окремих регіонів та охоплюючи заходи для загальної зміни бізнес-середовища, включно зі створенням фізичної інфраструктури. Частково такий широкий підхід відбиває й більшу глибину регіональних проблем.

◆ Відсутність чітко визначених цілей регіональної політики у країнах ЦСЄ не дозволяє визначити інструменти, що стосується саме регіональної політики.

Як і в країнах Західної Європи, більшість регіональних витрат фінансується з галузевих бюджетів, деякі з яких тяжіють до певних районів через специфіку розселення населення, економічної діяльності, фізичної інфраструктури або соціальних умов. Однак можна виділити такі типи інструментів:

- програми регіонального розвитку, що розробляються муніципалітетами або агентствами з регіонального розвитку;
- схеми регіональної допомоги, адресовані безпосередньо підприємствам, зазвичай середнім і дрібним.

Основна частина допомоги регіонам здійснюється через програми регіонального розвитку. Звичайно такі програми охоплюють усі регіони країн ЦСЄ, за винятком столиць та їхніх міських агломерацій. Розподіл фондів здійснюється центральним урядом між державними органами або безпосередньо між муніципалітетами. Програми охоплюють широкий спектр економічної діяльності, включаючи створення робочих місць, фізичної та соціальної інфраструктури, розвиток бізнесу, екологію й туризм.

Найбільш довгострокова з таких програм – Фонд регіонального розвитку (Regional Development Fund) в **Угорщині**, заснований у 1991 р. Він став першим державним фондом, створеним для розвитку регіональної інфраструктури й формування робочих місць. Кошти розподілялися як у вигляді безоплатних грантів, так і у формі кредитів і комерційних субсидій відповідно до системи пріоритетів, диференційованої за регіонами. У середині 1990-х рр. RDF було замінено новою системою фінансування з державного бюджету – програмами цільового бюджетного асигнування з метою

регіонального розвитку (Targeted Budgetary Allocation for Regional Development – TBARD) і фінансового сприяння рівномірному просторовому розвитку (Spatial Equalisation Financial Assistance – SEFA). TBARD надає кілька видів допомоги, у тому числі гранти, кредити, комерційні субсидії, для різних проектів розвитку економічної й соціальної інфраструктури в межах регіональних програм, що спільно фінансуються різними галузевими міністерствами та охоплюють різні райони (слабкорозвинені; промислові, що занепадають; сільські; райони з високим рівнем безробіття). SEFA забезпечує підтримку проектів, що реалізуються місцевою адміністрацією у “пріоритетних зонах”, які визначаються окружними радами з розвитку.

Естонія, на відміну від Угорщини, навпаки, розробляє окремі програми для кожного регіону. Вісім програм регіонального розвитку Естонії охоплюють: периферійні райони, монофункціональні населені пункти, острови, регіон Setumaa на сході та регіон Ida Viru у північно-східній частині країни, південно-східний регіон, прикордонні райони, а також сільські місцевості й громади. Управління реалізацією програм в Естонії здійснює Естонське агентство регіонального розвитку. Субсидії на вирішення широкого кола питань, пов’язаних із розвитком фізичної, економічної й соціальної інфраструктури, виділяються місцевим адміністраціям і неурядовим організаціям.

У **Словенії** існують лінії фінансування, контрольовані центральним урядом, у рамках яких субсидії й кредити надаються муніципальним органам на основі відкритих тендерів. Вони призначені, у першу чергу, для спільного фінансування розвитку основних елементів інфраструктури, але можуть також використовуватися для розроблення програм розвитку й заходів з поліпшення сфери соціальних послуг. Створений у 1995 р. на основі приватизаційних чеків Фонд регіонального розвитку надає дешеві кредити й гарантії малим промисловим і сільськогосподарським підприємствам у районах надання допомоги.

У Польщі й Чехії використовується комбінація фінансової й технічної допомоги в розвитку інфраструктури й бізнес-середовища в межах програм економічного розвитку проблемних регіонів.

Загальним для цих програм у всіх країнах є те, що уряд надає допомогу на принципах спільного фінансування: в Угорщині TBARD надає допомогу в обсязі 15 – 70 % передбачуваної вартості проекту відповідно до складної системи пріоритетів, що враховує вид допомоги й район; у Словенії частка урядової субсидії регіону не може перевищувати 30 % від загальної суми капіталовкладень і 50 % – для прикордонних районів.

Другий тип допомоги регіонам включає допомогу підприємствам. На відміну від країн Західної Європи, де регіональна допомога виявляється, в основному, у вигляді безоплатних позичок, у країнах ЦСЄ перевага надається кредитам, комерційним субсидіям і податковим пільгам. Для такого підходу існує три причини. По-перше, нестача фінансових ресурсів, які б дозволили надавати безоплатну допомогу підприємствам. По-друге, відсутність управлінської інфраструктури, що дозволила б уряду оцінити обсяг необхідної допомоги й проконтролювати використання коштів. Замість цього, регіональна адміністрація використовує фінансові інститути. По-третє, відмова від безоплатних субсидій. У деяких країнах, скажімо, в Естонії та Словенії, розповсюджено думку, що регіональна політика повинна уникати надання субсидій підприємствам з метою стимулювання переходу від дотаційної моделі промислового розвитку до ринкової орієнтації підприємців і менеджерів.

Підсумовуючи викладене та спираючись на провідний досвід країн Західної та Східної Європи, слід кристалізувати ті принципи, які мають стати визначальними при формуванні та проведенні регіональної політики в Україні.

1. Регіональна політика повинна мати надійну законодавчу основу. Оскільки неминучим є вибір району, для якого виділяються ресурси, дуже важливо, щоб такий вибір здійснювався відповідно до чинного законодавства, забезпечуючи в такий спосіб послідовність і прозорість проведеної політики. Окрім цього, результати політики мають доводитися до відома широких кіл

громадськості. Якщо не прийняти такий підхід, доцільність дій, що вживаються, майже неминуче буде ставитися під сумнів і навіть дискредитуватися, а сама регіональна політика втратить широку підтримку, яка є необхідною передумовою її успіху.

2. Проведення регіональної політики повинно бути довгостроковим. Хоча політика часто розглядається як спосіб вирішення невідкладних проблем, основною її метою є вирішення довгострокових структурних завдань.

3. Регіональна політика має бути ринково орієнтованою. Створюючи умови, за яких ринкові відносини найбільш ефективно розвиваються, регіональна політика сприяє вирішенню невідкладних завдань у найбільш прийнятний та дієвий спосіб.

4. Просторова спрямованість регіональної політики передбачає здійснення вибору між районами, до яких буде спрямовано ресурси, через бюджетні обмеження.

5. Регіональна політика вимагає скоординованого політичного підходу. Природа регіональних проблем вимагає участі в їхньому вирішенні декількох національних міністерств і відомств, різних організацій регіонального рівня, а також приватного сектора економіки. Стає все більш очевидним, що забезпечення економічного розвитку певного регіону вимагає, щоб в його фінансуванні, крім органів, що займаються регіональною політикою, брало участь широке коло осіб і організацій, зацікавлених у такому розвитку. Така вимога спільного фінансування тільки підсилює акцент на відносинах партнерства й на необхідності співробітництва для досягнення цілей стабільного та збалансованого територіального розвитку сучасної держави.

Стосовно сучасного етапу формування в Україні дієвої та ефективної регіональної політики, слід акцентувати увагу на таких важливих проблемах та відповідних рекомендаціях.

6. Відсутність в Україні затвердженої нової державної Концепції регіональної політики ускладнює операціоналізацію цілей, напрямів, інструментів, механізмів регіонального розвитку для впровадження в

управлінську практику як у центрі, так і на місцях. “Білі плями” вітчизняного законодавства в цій сфері не дають можливості сформулювати загальні “правила гри” для зацікавлених сторін, а відповідно, територіальний розвиток держави відбувається спонтанно, безсистемно, нераціонально.

7. Унітарний характер державного устрою України свідчить на користь побудови інституціональної структури управління територіальним розвитком саме “згори”. Гіпотетичне міністерство з питань регіонального розвитку мало б займатися розробленням регіональної політики, акумулюванням необхідних коштів на її проведення, координацією та контролем роботи профільних управлінь облдержадміністрацій, які б відповідали за реалізацію політики на місцях.

8. Існування в Україні нагальної необхідності відокремлення політики регіонального і промислового розвитку. Подібна перебудова сприйняття у вищих ешелонах державної влади реальних потреб областей країни дозволить не тільки більш ефективно керувати промисловим сектором країни, але й у більш повному обсязі забезпечувати життєві потреби населення.

9. Структурні диспропорції, характерні для областей України через різні природно-ресурсні умови територіального розміщення, упродовж значного проміжку часу визначатимуть сутність першочергових заходів вітчизняної регіональної політики, оскільки наявність проблеми підсилює вимога Конституції України забезпечити збалансований розвиток регіонів [1, ст. 132].

З метою нівелювання впливу вказаного чинника у поле зору тих фахівців, які вже сьогодні опікуються питаннями регіональної політики та адміністративно-територіальної перебудови, мають потрапити такі перспективні для України напрями розвитку, як транспортні шляхи, рекреаційні зони, прикордонні території та ін. Окрім цього, особливу увагу слід звернути на два найсуттєвіших чинники територіального розвитку сучасної держави: урбанізацію і трудову міграцію населення.

Список використаних джерел

1. Конституція України: Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. // ВВР України. – 1996. – № 30.

2. Региональные исследования за рубежом. – М.: Наука, 1973. – 290 с.
3. Региональное развитие: опыт России и Европейского Союза / Рук. авт. кол. и отв. ред. А.Г. Гранберг. – М.: Экономика, 2000.
4. Bachtler J. and Downes R. Regional Development in the Transition Countries: A Comparative Assessment // European Planning Studies, 1999, December.
5. *Bachtler J., Raines P. and Downes R. (eds.)*. The Impact of EU Enlargement on Economic and Social Cohesion / Report to the European Commission (DGXVI), EPRC, University of Strathclyde, Glasgow, 1997.
6. *Bachtler J. (ed.)*. Socio-economic situation and development of the regions in the neighboring countries of the Community in Central and Eastern Europe / Regional Development Studies 2, DGXVI, Office for Official Publications of the European Communities, Brussels, 1992.
7. *Evans A.* European Community Law of State Aid, Clarendon Press, Oxford, 1997.
8. *Gorzalak G.* The Regional Dimension of Transformation in Central Europe, Jessica Kingsley Publishers, London, 1996.
9. *Gorzalak G. and Kuklinski A. (eds.)*. Dilemmas of Regional Policies in Eastern and Central Europe, European Institute for Regional and Local Development, University of Warsaw, 1994.
10. *Hajdu Z. and Horwath G. (eds.)*. European Challenges and Hungarian Responses in Regional Policy, Centre for Regional Studies, Hungarian Academy of Sciences, Pecs, 1994.
11. *Wishlade F.* Competition Policy or Cohesion Policy by the Back Door? The Commission Guidelines on National Regional Aid // European Competition Law Review, 1998, No. 6, July.
12. *Wishlade F., Yuill D., Taylor S. et al.* Economic and Social Cohesion in the European Union: The Impact of Member States' Own Policies / Regional Development Studies 29, OOEPC, Luxembourg, 1998.
13. *Yuill D., Bachtler J. and Wishlade F.* European Regional Incentives, 18th edition, Bowker-Saur, London, 1999.

***Babayev V.M.* Modern Political Practice in Europe: Experience for Shaping Ukrainian Regional Policy.**

In article experience, problems, prospects of development and introduction of a regional policy by the countries of the Incorporated Europe is covered. The purposes, tools, principles of territorial development both “old”, and “new” members of the European Community are determined. Directions of formation of a policy of regional development in Ukraine are offered.

Key words: region policy; purposes, tools, principles of territorial development; regional development.

***Бабаев В.Н.* Современные политические практики стран Европы: опыт для формирования региональной политики в Украине.**

Раскрыты опыт, проблемы и перспективы разработки и внедрения региональной политики странами Объединенной Европы. Определены цели, инструменты, принципы территориального развития как “старых”, так и “новых” членов Евросоюза. Предложены пути формирования политики регионального развития в Украине.

Ключевые слова: региональная политика; цели, инструменты, принципы территориального развития; региональное развитие.